

Татјана Марић¹
Основна школа Милан Ракић, Бања Лука

дои 10.7251/NS1702094M
удк 37.018.1-053.4
Оригинални научни рад

РОДИТЕЉСКИ СТИЛОВИ ВАСПИТАЊА И СТИДЉИВОСТ ДЈЕЦЕ

Апстракт: Утицај родитељских стилова васпитања на стидљивости и укљученост ученика у наставу истражили смо примјеном сервеј истраживачког метода. Родитељске стилове васпитања смо испитали у три категорије – пожељне, непожељне и дивергентне. Људи су социјална бића те већину својих потреба и активности остварују кроз интеракцију са другим људима. Стидљивост је тиме јединствено искуство сваког појединца. Појам стидљивости је у широкој употреби у свакодневном говору, али није у потпуности схваћен и објашњен. Кључно питање у овом истраживању било је да ли различит ниво родитељских стилова васпитања детерминише стидљивост дјеце.

Кључне ријечи: родитељство, родитељски стилови васпитања, ниво стидљивости дјеце, школски успјех.

Увод

Родитељство је, вјероватно, најодговорнија, најтежа, и, у исто вријеме, најљепша, обогаћујућа животна улога човјека, без које је тешко и замислити самоостварење појединца. Та позиција родитељста суштински је најбитнија и за цивилизацијски опстанак уопште, њоме се, током развоја, посредује у стварању културног и духовног идентитета и тиме делује на промјене и систем вриједности у животу сваког појединца. Постати родитељ значи, прије свега, преузети одговорност за формирање човјека и друштва, али то не значи да родитељство треба схватити као „тешко бреме“ које ће спутавати и отежавати остварење индивидуалности и животних циљева родитеља. Љепота родитељства огледа се, првенствено, у јединственом осјећају и доживљају моћи љубави, својствене само родитељима, моћи која „притиска, а не боли“, која, прије свега, подразумијева одговорност у грађењу живота и нове перспективе унутар свог потомства, кроз раст и развој сопственог дјетета. Неспорно је да велики број родитеља желе да буду „добри родитељи“, али оно што их међусобно разликује, јесу различити путеви долажења до тог циља, односно, многи од њих, под снажним дејствима традиције и искустава, преузимају модел родитељства који не мора бити најбољи, посматрано из угла дјетета.

У процесу подизања дјеце родитељи се користе различитим стиливима васпитања, од *топлих* и *хладних* као афективних димензија стилова, до *ограничавајућих* и *попустљивих* као димензија контроле. Много је фактора који утичу на крајњи исход родитељства, а посљедице лошег избора стилова су од велике важности за испуњавање улоге родитеља у погледу оспособљавања дјеце

¹ tanjamaric_bl@yahoo.com

да постану потпуно независна од њих. Са друге стране, у ово доба, дјеца су суочена са безброј могућности, са бројним изазовима, што може отежати успјешно осамостаљивање и постизање независности. Какви су данашњи родитељи, који стилови васпитања доминирају, да ли су и колико су млади независни и да ли између ових појмова постоји веза, основна је супстанца теме овог рада.

У прошлости је, много пута, испитивана веза стидљивости дјетета и родитељских стилова, али никада није испитивано више дјеце у једној породици, да би се видјело какав утицај има исти родитељски стил на различиту дјецу у једној породици. Ми смо се бавили релацијом родитељ – дијете, интересовао нас је утицај родитељства на дјечији развој. Интересовало нас је како родитељски стилови васпитања у интеракцији са генетским факторима, утичу на понашање и развој дјетета.

Методологија истраживања

Истраживање је реализовано у бањалучким основним школама „Милан Ракић“, „Борислав Станковић“, „Вук Стефановић Караџић“, током фебруара 2013. године. Оно је резултирало значајним налазима, а у овом раду приказујемо мањи сегмент који се односи на стидљивост дјеце и укљученост у наставу.

Родитељски стилови васпитања и стидљивост су комплексни, суптилни и разнолики феномени које смо испитали инструментаријем који смо конструисали. Примјенили смо инструмент ситуациони *тест К2Р (Како родитељи реагују)*. Тест се састоји од 18 ситуација, гдје свака ситуација има три понуђена одговора. Принудним избором родитељ је бирао једну од понуђених родитељских реакција на дату ситуацију. Првих шест ајтема омогућавали су да утврдимо да ли родитељски стил васпитања има претежно форму злостављајућег, демократског или размажујућег васпитног стила. Сљедећих шест ајтема омогућавали су утврђивање форми занемарујућег, уравнотеженог и презаштићујућег стила васпитања, и посљедњих шест ајтема се односило на манипулативну, конгруентну и социјално-овисничку форму стила васпитања. Тако смо злостављајућу, занемарујућу и манипулативну форму сврстали у *непожељан стил васпитања*, форму демократског, уравнотеженог и конгруентног стила васпитања сврстали смо у *пожељан стил васпитања*, док смо уочили да су форме размажујућег, презаштићујућег и социјално-овисничког стила форме *дивергентног (промјењивог) стила васпитања*.

Инструмент CSQ-ИНДЕКС (*Индекс стидљивости дјеце*), у оригиналном називу *Children's Shyness Questionnaire (CSQ, Croizer, 1995)*, преузет из часописа *School Psychology Quarterly* (стр. 213 – 222), Kethleen Hughes and Robert J. Coplan. Упитник је факторски анализиран, утврђена је поузданост 0,82.

Узорак су представљали ученици VIII и IX разреда основних школа бањалучке регије. Узорак је чинило 300 ученика. Вријеме реализације истраживања је друго полугодиште школске 2012/2013. године, тачније од 12. до 16. фебруара 2013. године.

Постављене су три хипотезе:

1. Различити родитељски стилови васпитања и њихове форме различито дјелују на стидљивост дјеце.
2. Пол, школски успјех и узраст ученика у одређеној мјери детерминишу ниво стидљивости дјеце.
3. Пол, спрема, доб родитеља и ред рођења дјетета родитеља различито детерминишу ниво стидљивости дјеце.

Потврдили смо прву хипотезу да различити родитељски стилови васпитања и њихове форме различито дјелују на стидљивост дјеце. Открили смо да постоји статистички значајна разлика између ученика различитог узраста (VIII и IX разред) када је у питању ниво стидљивости, да са узрастом стидљивост расте. Нашим истраживањем смо потврдили да односи између школског успјеха ученика и њиховог нивоа стидљивости показују статистички значајне корелације. Налази истраживања дали су потврду да што је виши ниво образовања родитеља мањи је ниво стидљивости дјеце. Можемо примјетити да код дјеце различитог реда рођења (прво, друго, треће, четврто и више) постоје разлике у стидљивости. Ниво стидљивости опада са редом рођења. Дакле, дијете је мање стидљиво што има више интеракције са старијом браћом и сестрама.

Резултати истраживања и дискусија

Табела 1: *Стидљивост дјеце с обзиром на ниво родитељских стилова васпитања*

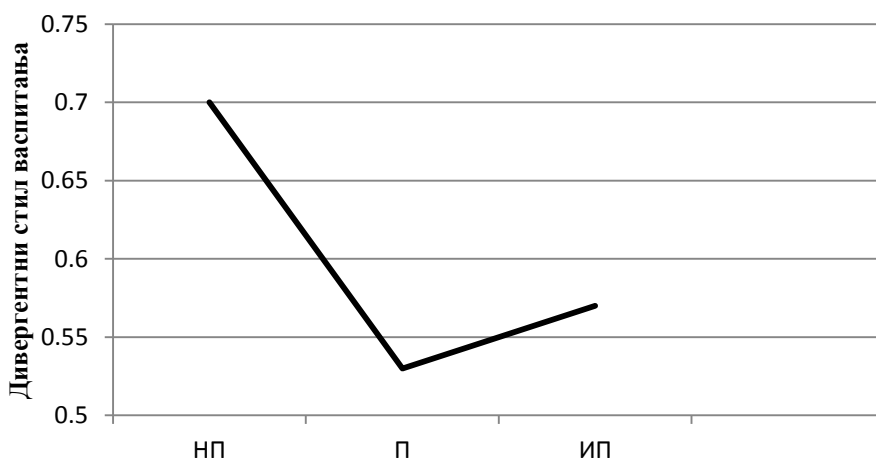
Варијабла	Родитељски стил	Ниво родитељских стилова васпитања	N	M	F	p
Стидљивост	Пожељан	НП	23	0,63		
		П	192	0,56		
		ИП	54	0,55		
		Total	269	0,58	0,40	0,671
Стидљивост	Непожељан	НП	85	0,60		
		П	122	0,51		
		ИП	62	0,63		
		Total	269	0,58	2,31	0,102
Стидљивост	Дивергентни	НП	61	0,70		
		П	161	0,53		
		ИП	47	0,37		
		Total	269	0,53	4,24	0,014

Напомена: НП = натпросјечни стил васпитања; П = просјечни стил васпитања; ИС = испотпросјечни стил васпитања.

Занимало нас је у каквом су односу нивои родитељских стилова васпитања и стидљивост дјеце, односно да ли је стидљивост предодређена испотпросјечним, просјечним и натпросјечним родитељским стилем васпитања (Табела 1). Какав је

ниво стидљивости дјецe, говори нам анализа варијансе (ANOVA), која нам служи за израчунавање разлике међу просјечним скоровима на скалери Индекс стидљивости дјецe у односу на испотпросјечне, просјечне и натпросјечне родитељске стилове васпитања (Табела 1). Добијени налази показују нам статистичку значајност на нивоу 0,01, те разлику аритметичких средина за дивергентни стил васпитања.

Видимо да ниво стидљивости дјецe опада код родитеља са просјечним дивергентним (промјењивим) стилем васпитања (Графикон 1). Дакле, ако родитељи мање преферишу дивергентни стил васпитања, мањи је и ниво стидљивости дјецe. То још једном потврђује добијене налазе да стидљивост дјецe највише предиктује родитељ код којег су у вишем нивоу заступљене родитељске форме презаштићујућег и социјално-овисничког стила васпитања.



Графикон 1: Аритметичке средине стидљивости дјецe у односу на дивергентни стил васпитања

Напомена: НП = натпросјечни; П = просјечни; ИП = испотпросјечни дивергенти стил васпитања.

Кратко ћемо се још задржати на родитељском *размажујућем васпитном стилу* и његовом утицају на стидљивост дјецe. Добијени налази истраживања показује ниску, $r = 0,11$ али значајну корелацију на нивоу 0,05 између размажујућег стила васпитања и стидљивости дјецe. Оно што је важно разјаснити јесте да размажено дијете није оно дијете које је мажено, па се претјерало у томе. Никакав вишак љубави не може размазити дијете. Дијете постаје размажено онда када се у васпитању не користе казне и постављају границе. „Постављање граница своди се на двије јасне ствари: 1) да родитељи јасно и одлучно одбију да испуне све дјететове жеље које сматрају неодговарајуће, и 2) да родитељи који су критиковали једноставно казне дијете ако ту критику не уважи“ (Milivojević, Bilban, Kokelj, Kramberg, Steiner, i Kožuh, 2007, стр. 100). И једно и друго

родитељско понашање учи дијете да постоји разлика између њега као особе и његових жеља, као и да постоји разлика између њега и лоших понашања од којих ће морати да одустане. Таквом дјетету ће бити лакше да се прилагоди ситуацијама и захтјевима са којима ће се сусретати изван породице, у школи, са наставницима и вршњацима. Врло често дијете се повлачи у себе и постаје стидљиво. На тај начин ће научити да није трагедија ако чује од наставника: „То не смијеш!“ или „То не дозвољавам“. Овај налаз је од изузетног педагошког значаја јер ако дијете зна гдје су границе и зна да се од њега очекује да их уважава, осјећаће се безбједније, боље и моћи ће заиста да буде срећно.

Табела 2: Мултипла регресиона анализа – *K2P ситуациони тест – форме васпитних стилова: презаштићујући и социјално-овиснички као предикторске (независне) варијабле стидљивости (метод Stepwise).*

Критеријумска (зависна) варијабла: стидљивост									
Модел	R	R ²	F(p)	Предиктори	B	SE	β	t	p
1	0,529	0,280	353,364 (0,000)	П	2,454	0,173	0,415	14,50	0,001
2	0,589	0,347	241,389 (0,000)	П СО	2,101 2,089	0,151 0,205	0,352 0,298	11,67 10,70	0,001 0,001

Напомена: П = форма презаштићујућег стила васпитања; СО = форма социјално-овисничког стила васпитања.

Ако бисмо узели форме *дивергентног (промјењивог) стила васпитања* (размажујући, презаштићујући, социјално-овиснички), имали бисмо слједећи модел и израчунати стандардизовани бета коефицијент, за ниво заступљености форме презаштићујућег васпитног стила је $\beta = 0,415$, а његова *t* вриједност је статистички значајна на нивоу 0,01 (Табела 2). То значи – што родитељи имају више заступљен презаштићујући васпитни стил, виши је ниво стидљивости дјецe. Модел са три објашњавајуће варијабле није укључен јер је Stepwise методом искључена форма размажујућег стила васпитања, док су бета-коефицијенти за презаштићујући $\beta = 0,352$ и социјално-овиснички $\beta = 0,298$, и њихове *t* вриједности статистички значајни на нивоу 0,01. Можемо примјетити да коефицијент мултипле корелације (*R*) између стидљивости и линеарне комбинације двију предикторских варијабли износи 0,589, односно да се овим објашњава 35% варијансе стидљивости дјецe. Ово можемо објаснити дјеловањем двају предиктора, форме презаштићујућег и социјално-овисничког стила васпитања.

На основу добијених налаза можемо констатовати да стидљивост дјецe највише предиктује родитељ код којег је у вишем нивоу заступљена родитељска форма презаштићујућег стила васпитања и добијени коефицијент мултипле регресије $\beta = 0,352$, чија је *t* вриједност статистички значајна на нивоу 0,01 (Табела 2). Форма презаштићујућег стила васпитања заснива се на прениским захтјевима, очекивањима, неповјерењу родитеља према способностима и другим

потенцијалима дјетета, претјераној контроли и страху да ће се дјетету нешто лоше десити. Презаштићавање дјеце не пружа дјечи прилику да нађу угодан ниво прилагођавања на вањски свијет. Сигурно да је подршка родитеља неизоставана и дијете треба знати да је родитељ увијек ту у близини када му је помоћ потребна, али оно мора само упознати нову околину. Јер на тај начин дијете „има прилику да научи да је господар свог страха и својих реакција“ (Zarevski i Mamula, 2008, стр. 111). Презаштићено дијете нема такву шансу, јер родитељи и на најмањи знак неугоде „скачу“ и почињу га тјешити. Иако на другом мјесту, ништа мање важан предиктор стидљивости дјеце јест форма социјално-овисничког стила васпитања који значајно детерминише стидљивост дјеце, добијени $\beta = 0,298$ (Табела 2). За разлику од претходне форме, родитељска форма *социјално-овисничког стила васпитања* је претјерано социјализујућа, у којој није остварена довољна везаност између родитеља и дјетета. Ови родитељи превише очекују и траже од дјетета. Дијете се *ломи* и труди да удовољи родитељима, наставницима, другарима у школи да би било похваљено. Тек када им удовољи, ако уради оно што се од њега очекује, тек онда мисли да *нешто вриједи*. Оно има лошу слику о себи, повлачи се у себи и постаје стидљиво. Овај налаз нашег истраживања указује на то да ако се стидљивост јавила као посљедица жеље за перфекционизмом, родитељи треба да користе другачије стратегије и на разним примјерима покажу да нико није савршен. Ако дијете доживи неуспјех и силно пати због тога, добро му је поставити неколико питања кроз које ће схватити да сви ми гријешимо и повремено не успијемо, али то не доводи до губитка љубави и поштовања које имамо за те људе.

Васпитање родитеља базирано је на отвореном ауторитету, снажној структури заснованој на високим захтјевима, очекивањима и контроли, емоционалној хладноћи, уз честе критике и кажњавања, са ријетким исказивањем безусловне родитељске љубави, гдје су родитељска очекивања, захтјеви и жеље у првом плану, испред дјечијих. Многи од нас су васпитавани на сличан начин, нарочито они који су васпитавани у духу увјерења да су „скромност и скрушеност велике врлине, а да је самоувјереност особина охолих људи. Скромност је корисна особина у вријеме великог сиромаштва, али не када се живи у околностима које преживљавање не доводе у питање“ (Milivojević, Bilban, Kokelj, Kramberg, Steiner, i Kožuh, 2007, стр. 93). Па ипак, често се скромност преноси из генерације у генерацију као културолошка вриједност и онда када за њу нема рационалног оправдања. На основу приказаних налаза истраживања, те израчунатих регресионих коефицијана (β), можемо констатовати да *различити родитељски стилови васпитања и њихове форме различито дјелују на стидљивост дјеце*, чиме је прва хипотеза потврђена.

У истраживању Заревски и Мамула (Zarevski i Mamula, 2008) нађено је да су дјевојчице од најранијег узраста па до адолесценције нешто стидљивије од дјечака, 38 % десетогодишњака себе сматра стидљивима, а родитељи 32% дјевојчица и 28% дјечака у доби од 8 до 10 година сматрају стидљивим. Дио те разлике се може приписати разликама у васпитању, родитељи више штите женску дјецу. Док у адолесценцији нема тако изражене разлике у заступљености

стидљивости између дјечака и дјевојчица, али због полних стереотипа мушкарцима је теже – од њих се очекује да имају иницијативу код позива на излазак са дјевојкама, да буду продорни, асертивни, да постану главе породице и слично, што све ствара велики притисак на крхку самосвијест стидљивих младића. Налази овог истраживања потврђују да је стидљивост мање изражена у адолесценцији код дјевојчица него дјечака, са добијеном t вриједности која није статистички значајна и не указује на разлику између дјечака и дјевојчица што се тиче стидљивости. Висок степен стидљивости у адолесценцији објашњава се појавом тзв. „касно развијене самосвијести“ (ibidem, стр. 69).

Стидљивост се често користи као изговор за неподузимање социјалних активности и тиме настоји сачувати самопоштовање, те је више изражена код дјечака. У зрелој доби у западним земљама полне разлике у стидљивости нестају, осим у неким азијским и латиноамеричким земљама. Стидљивост у дјетињству није довела до неких психопатолошких посљедица, али је ипак имала значајне посљедице по њихов каснији развој као одраслих особа. Подаци овог истраживања показују да су полне разлике под утицајем културних очекивања које се тичу полно очекиваног понашања (Elder & Caspi, 1988).

Табела 3: Разлике аритметичких средина са обзиром на узраст

Варијабла	VII		IX		t	p
	M	SD	M	SD		
Стидљивост	0,61	0,39	0,51	0,34	2,25	0,025

Налази нашег истраживања показују да су разлике између ученика с обзиром на *узраст* веће и статистички значајније него разлике с обзиром на пол ученика (Табела 3). Стидљивост је више изражена код ученика IX разреда ($t = 2,25$, значајно на нивоу 0,05). Очекивали смо да ће стидљивост бити својственија у IX разреду. Улазак у адолесцентску кризу је ранији код дјевојчица, тако да су у 12. и 13. години оне стидљивије, док дјечаци пролазе кроз то у 14. и 15. години (Zaravski i Mamula, 2009). Занимљиво је једно истраживање (Hughes & Coplan, 2010) које показује да нема генерацијске разлике у стидљивости дјеце. У петом разреду (узраст од 10 до 11 година) 38 % дјеце себе сматра стидљивим, док у седмом и осмом разреду (почетак адолесценције) себе стидљивим сматра 54% дјеце (Zaravski i Mamula, 2008). Налазе овог истраживања потврђује и наше истраживање које доказује да са узрастом стидљивост расте.

На основу налаза истраживања можемо констатовати да успјех на полугодишту негативно корелира са стидљивости дјеце на статистичком нивоу значајности 0,05, а Пирсонов коефицијент износи $r = -0,149$ указује на међуповезаност. Налазе нашег истраживања потврђује и истраживање (Hughes & Coplan, 2010) које показује да стидљивост дјеце негативно корелира са академским постигнућем. Стидљива дјеца постижу слабији успјех, односно да постоји ниска и негативна корелација између стидљивости и школског успјеха.

Разлози због којих постижу слабији успјех, како наводе аутори (Evans, 1987; Gordon, & Thomas, 1967), могу бити да стидљиви мање говоре те је мање вјероватно да ће добровољно учествовати у школским активностима, они теже индивидуалности. Ова смањена укљученост у наставу може бити схваћена од стране наставника као неразумијевање наставних садржаја или као незнање исправних одговора (Gordon, & Thomas, 1967; Lerner, Lerner, & Zabski, 1985). Други разлог зашто стидљиви ученици имају слабији школски успјех може бити, како наводе поједини аутори (Asendorpf & Meier, 1993; Evans, 1997) везан за употребу језика. Када стидљива дјеца говоре, она могу користити мање ријечи, те говоре краће него дјеца која нису стидљива. Штавише, стидљива дјеца могу изгледати да имају мање знања у односу на дјецу која нису стидљива због њиховог стила комуникације. Овај проблем представљања себе може бити повезан са недостатком говорних способности (Coplan & Weeks, 2009; Spere, Schmidt, Theall-Honey, & Martin-Chang, 2004). Стидљива дјеца могу показати слабији школски успјех ако се тестирају у окружењу које је захтјевније, као на примјер, када се испитују усмено од стране наставника, у поређењу са писменим провјером знања (Evans, 2001) или када се осјећају да су у центру пажње (Crozier & Hostettler, 2003). Такође је могуће да стидљива дјеца могу имати потешкоће у школском постигнућу због неспособности да учествују у школским активностима. Ова самосвијест или немогућност концентрисања у учионици може утицати на способности стидљиве дјеце за укљученост у наставу. У сваком случају постоји врло мало истраживања која проучавају везу између стидљивости и школског успјеха ученика.

Табела 4: Стидљивост ученика с обзиром на спрему родитеља

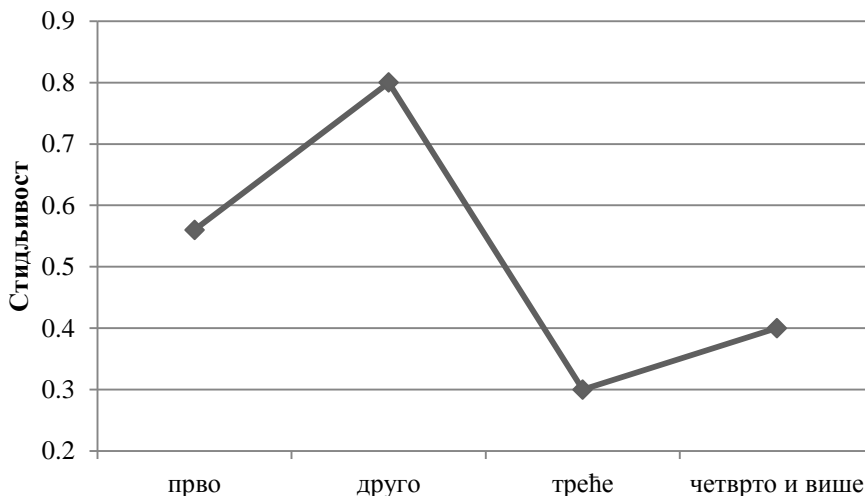
Варијабла	Спрема	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Стидљивост	ОШ	26	0,70		
	СШ	201	0,57		
	ВШ	22	0,59		
	ВСС	20	0,40		
	Total	269	0,56	1,85	0,001

Напомена: ОШ = основна школа; СШ = средња стручна спрема; ВШ = виша стручна спрема; ВС = висока стручна спрема.

На основу анализе варијансе јасно је да су родитељи са стручним спремом основне школе ($M = 0,70$) више утицали на стидљивост у односу на родитеље осталих стручних спрема које смо испитали. F-тест ($F = 1,85$) показује да је ова разлика статистички значајна на нивоу 0,001. Овакви налази нам указују да што је виши ниво образовања родитеља, мањи је ниво стидљивости дјеце. Занимљиво је једно истраживање које показује да образовни ниво родитеља нема значајнијег утицаја на стидљивост њихове дјеце (Hughes & Coplan, 2010).

Истраживање које је провео Асендорф (Asendorf, 1989) показује да редослед рођења дјетета има утицаја на стидљивост. Најстидљивија дјеца су јединци, затим најстарија дјеца, па дјеца са старијом и млађом браћом и сестрама, док су најмлађа дјеца најмање стидљива. Како процјене стидљивости нису

значајно повезане са бројем браће и сестара, њиховом доби или социјалним статусом, овакав образац указује на повезаност стидљивости са бројем интеракција са старијом браћом и сестрама, тако да што више могућности за интеракцијом са старијом браћом дијете има, то је оно мање стидљиво. Видимо да ниво стидљивости дјече опада са редом рођења дјетета (Графикон 2). Дакле, дијете је мање стидљиво што има више интеракција са старијом браћом и сестрама.



Графикон 2: Стидљивост с обзиром на ред рођења дјетета

Закључак

На основу ових налаза истраживања можемо извести неколико педагошких препорука. За развој стидљивости дјече најопасанији је непожељан (манипулативни, занемарујући, злостављајући) родитељски стил васпитања. У њему се ријетко и на неадекватан начин исказују брига и осјећања, све у страху да се не *поквари* дијете. Недостатак родитељске љубави и топлине доприноси несигурности која подстиче развој стидљивости. Родитељске казне морају бити одмјерене, те родитељи морају бити досљедни у кажњавању дјече. Јавно кажњавање изазива стид и може покренути читаву лавину неприлагођених облика понашања. Пожељни родитељски стил васпитања (конгруентни, демократски) смањују ниво стидљивости дјече. Они се повезују са већим самопоуздањем, независношћу, школским успјехом и одговорним понашањем, те се умањују шансе развоја стидљивости. Такви родитељи допуштају дјечи да изразе своје мишљење, што ће га учити како да *држи отвореним* комуникацијске канале. Родитељи који примјењују пожељан стил васпитања охрабрују дијете да искаже осјећања, те да се не устручава рећи да је тужно, разочарано, весело, поносно и слично. Промјењиви (дивергентни) родитељски стил васпитања, нарочито форма

презаштићујућег стила васпитања, не пружа дјечи прилику да се прилагоде на вањски свијет. Врло често родитељи штите дјецу од стресних ситуација, те стидљива дјеца немају прилику да превладају своју закованост. Родитељи стидљивог дјетета, нарочито у периоду адолесценције могу разговарати са њим, те показати разумијевање за његове емотивне реакције. Најважније је показати емпатију и питати га за осјећаје и реакције, али га охрабрити да покуша стећи нова искуства, без обзира на страх.

Поштујући начело поступности у васпитању стидљиве дјеце, корак по корак, те када се у понашању дјеце јаве нестидљиве реакције, битно је да их родитељ позитивно поткријепи – похвалом, истицањем, и да охрабри да поново учине сличну реакцију. С друге стране, родитељ може игнорисати стидљиве облике понашање и не етикетирати дијете као стидљиво. Све су ово налази који могу помоћи не само родитељима у васпитању дјеце, него и наставницима како да спријече развој стидљивости у настави. Развој компетентности, одговорности и самосталности дјеце су од непроцењивог значаја, како у породици, тако и у школи.

Васпитање је један од најсложенијих друштвених феномена у којима се акценат ставља на родитељску улогу. Могло би се рећи да је један од најважнијих закључака овог истраживања сазнање да родитељски стилови васпитања утичу на развој стидљивости. Родитељи сигурно могу умањити стидљивост дјеце тако да се она осјећају слободније, да им је мање неугодно. Налази овог истраживања помажу у томе да родитељи открију и исправе свој васпитни стил. Врло је важно да родитељи буду свјесни чињенице да је васпитање врло захтјеван посао који изискује огромно емоционално, психолошко и физичко залагање.

Литература

- Alexandar, K. L., Entwisle, D. R., & Horsey, C. S. (1997). From first grade forward: Early foundations of high school dropout. *Sociology of Education*, 70, 87–107.
- Asendorf, J. B. (1989). Shyness as final common pathway for two different kinds of inhibition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 481–492.
- Asendorf, J. B., & Meier, G. H. (1993). Personality effects on children' speech in everyday life: Sociability-mediated exposure and shyness-mediated reactivity to social situations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 1072–1083.
- Briggs, S. R., Cheek, J. M., & Jones, W. H. (1986). Introduction. In W. H. Jones, J. M. Cheek, & S. R. Briggs (Eds.), *Shyness: Perspectives on Research and Treatment* (pp. 1–14). New York: Plenum Press. doi: 10.1007/978-1-4899-0525-3
- Buss, A. H. (1986). A theory of shyness. In W. H. Jones, J. M. Cheek & S. R. Briggs (Eds.), *Shyness: Perspectives on Research and Treatment* (pp. 39–46). New York: Plenum Press.

- Connell, J. P., Spencer, M. B., & Aber, J. L. (1994). Educational risk and resilience in African-American youth: Context, self, action, and outcomes in school. *Child Development*, 65, 493–506. doi: 10.1111/j.1467-8624.1994.tb00765.x
- Coplain, R. J., & Arbeau, K. A. (2008). The stresses of a „Brave new world“: Shyness and adjustment in kindergarten. *Journal of Research in Childhood Education*, 22(4), 377–389. doi: 10.1080/02568540809594634
- Coplan, R. J., Arbeau, K. A., & Армер, М. (2008). Don't fret, be supportive! Maternal characteristics linking child shyness to psychosocial and school adjustment in kindergarten. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36, 359–371. doi:10.1007/s10802-007-9183-7
- Coplan, R. J., & Weeks, M. (2009). Shy and soft-spoken? Shyness, pragmatic language, and socio-emotional adjustment in early childhood. *Infant and Child Development*, 18, 238–254. doi: 10.1002/icd.622
- Croizer, W. R. (1995). Shyness and self-esteem in middle childhood. *British Journal of Educational Psychology*, 65, 85-95. doi: 10.1111/j.2044-8279.1995.tb01133.x
- Croizer, W. R., & Hostettler, K. (2003). The influence of shyness on children' test performance. *British Journal of Educational Psychology*, 73, 317–328. doi: 10.1348/000709903322275858
- Elder, G. H., & Caspi, A. (1988). Human development and social change: An emerging perspective on the life course. In N. Bolger, A. Caspi, G. Downey, & M. Moorehouse (Eds.), *Person in context: Developmental processes. Human development in cultural and historical contexts* (pp. 77–113). New York, NY: Cambridge University Press.
- Evans, M. A. (1997). Discourse characteristics of reticent children. *Applied Psycholinguistics*, 8, 171–184. doi: <http://dx.doi.org/10.1017/S0142716400000199>
- Evans, M. A. (2001). Shyness in classroom and home. In W. R. Crozier & L. E. Alden (Eds.), *International Handbook of Social Anxiety: Concepts, Research and Interventions Relating to the Self and Shyness*. (p.p. 159–183). Westport, CT: Wiley
- Finn, J. D., & Rock, D. A. (1997). Academic success among students at risk for school failure. *Journal of Applied Psychology*, 82, 221–234. doi: 10.1037/0021-9010.82.2.221

- Fredrick, J. A., Brumenfeld, P. C., & Paris, A. H. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74, 59–109. doi: 10.3102/00346543074001059
- Gazelle, H. (2006). Class climate moderates peer relations and emotional adjustment in children with an early history of anxious solitude: A child environment model. *Developmental Psychology*, 42, 1179–1192. doi: 10.1037/0012-1649.42.6.1179
- Goleman, D. (2001). *Emocionalna inteligencija*. Beograd: Geopoetika.
- Goleman, D. (2012). *Socijalna inteligencija – Nova nauka o ljudskim odnosima*. Beograd: Geopoetika.
- Gordon, E. M., & Thomas, A. (1967). Children's behavioral style and the teacher's appraisal of the intelligence. *Journal of School Psychology*, 5, 292–300.
- Helme, S., & Clarke, D. (2001). Identifying cognitive engagement in the mathematics classroom. *Mathematics Education Research Journal*, 13, 133–153. doi: 10.1007/BF03217103
- Huges, K., & Coplain R. J. (2010). Exploring processes linking shyness and academic achievement in childhood. *School Psychology Quarterly*, 25 (4), 213–222. doi: 10.1037/a0022070
- Juul, J. (2006). *Vaše kompetentno dijete: prema novim temeljnim vrijednostima obitelji*. Zagreb: Naklada Pelago.
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Ladd, G. W., Buhs, E. S., & Seid, M. (2000). Children's initial sentiments about kindergarten: Is school liking an antecedent of early classroom participation and achievement? *Merrill-Palmer Quarterly*, 46 (2), 255–279.
- Leary, M. R. (1986). Affective and behavioral component of shyness, Introduction. In W. H. Jones, J. M. Cheek, & S. R. Briggs (Eds.), *Shyness: Perspectives on Research and Treatment* (pp.27-38). New York: Plenum Press. doi: 10.1007/978-1-4899-0525-3
- Lerner, J. V., Lerner, R. M., & Zabski, S. (1985). Temperament and elementary school children's actual and rated academic performance: A test of goodness of fit model. *Journal of Child Psychology* 26, 125–136.
- Meacini, P. (2009). *Pobedite stidljivost*. Novi Sad: Budućnost.

- Milivojević, Z. (2003). *Emocije*. Novi Sad: Prometej.
- Milivojević, Z., Bilban, K., Kokelj, V., Kramberg, M., Steiner, T. i Kožuh, B. (2007). *Mala knjiga za velike roditelje: priručnik za vaspitavanje dece*. Novi Sad: Psihopolis institute.
- Rozenberg, M. (2002). *Jezik saosjećanja*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Rydell, A. M., Bohlin, G., & Thorell, L. B. (2005). Representations of attachment to parents and shyness as predictors of children's relationships with teachers and peer competence in preschool. *Attachment and Human Development*, 7, 187–204. doi: 10.1080/14616730500134282
- Skinner, E. A., & Belmont, M. J. (1993). Motivation in the classroom: Reciprocal effect of teacher behavior and student engagement across the school year. *Journal of Educational Psychology*, 85, 571–582. doi: 10.1037/0022-0663.85.4.571
- Spere, K. A., Schmidt, L. A., Theall-Honey, L. A., & Martin-Chang, S. (2004). Expressive and receptive language skills of temperamentally shy preschoolers. *Infant and Child Development*, 13, 123–133. doi:10.1002/icd.345.
- Stojaković, P. (2008). *Pedagoška psihologija*. Filozofski fakultet: Banja Luka.
- Suzić, N. (2005). *Pedagogija za XXI vijek*. Banja Luka: TT-Centar.
- Turner, S., Beidel, D., & Townsley, R. (1990). Social phobia relationship to shyness. *Behavior Research and Therapy* 28, 6, 497–505.
- Zarevski, P., i Vukosav, Ž. (2003). *Priručnik za revidirani – Upitnik sramežljivosti i asertivnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Zarevski, P., i Mamula M. (2008). *Pobjedite sramežljivost – a djecu cjepite protiv nje*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Tatjana Marić

PARENTAL STYLES OF EDUCATION AND CHILDREN'S SHYNESS

Summary

The impact of parental styles of education on shyness and involvement of students in the process of teaching is explored by using survey research method. Parental styles of education are examined in three categories - desirable, undesirable, and divergent. People are social beings, and most of their needs and activities are achieved through interaction with other people. Shyness is therefore a unique experience of each individual. The term shyness is widely used in everyday speech, but it is not fully understood and explained. The key question in this study is whether the different levels of parental styles of education determine the children's shyness.

Keywords: parenthood, parental styles of education, the level of children's shyness, school success.